

sreče. Najprej je obravnavala vzroke slabega počutja, nesreče in bolezni, zatem je spregovorila o prehranjevanju, ki mora biti zdravo, nato k zdravemu mišljenju in s tem zdravemu življenju. Bralcu ponudi možnosti, prav nič ne vsiljuje, hkrati pa nudi vrsto praktičnih napotkov. Zaključuje z mislijo o odnosih med ljudmi, in o dvomu in iskanju kot živem dejanju.

ART PARADOX STANETA JAGODIČA

Novo knjižno delo Staneta Jagodiča *Art paradox**, s podnaslovom *Dobro jutro, gospod Orwell*, je opozarjajoče že z naslovom, ki najavlja orwellovsko apokalipso v zavesti umetnika. Že v prejšnji knjigi *Pred nami potop* (1992) je z aforizmi Žarka Petana prikazal zgovoren niz fotomontaž, tokrat pa je Jagodič postregel s samostojno knjigo, kjer je osrednji delež vrsta novih fotomontaž.

Široka razvejanost raznotere umetniške dejavnosti Staneta Jagodiča se ponavadi navezuje na skupino Junij, kjer je bil glavni organizator in spiritus agens, toda tudi niz samostojnih prireditev razodeva umetnikovo posebno afiniteto do karikature in do satirične fotomontaže. Kaže, da je zadnja leta Jagodič usmeril svoje delovanje prav na ti območji, se oddaljil od slikarstva, assemblaga. Prav karikatura in fotomontaža, vsaka po svoje, omogočata Jagodiču, da izrazi svoj kritični odnos do sveta v sedanjem času in s kozmopolitsko širino. Razstavno odsotnost Stane Jagodič nadomešča s knjižnim natisom, pri knjigi *Pred nami potop* v sodelovanju z Žarkom Petanom, sedaj z *Art Paradox* samostojno.

Novoizšla knjiga nudi presenečenje: Stane Jagodič ponuja pesmi, aforizme in fotomontaže. Slednje so gotovo poglavitni delež knjige *Art paradox*. Pri pesniškem delu nas spomin zanesa k pojavu, ki ni osamljen med slikarji oziroma sodobnimi upodabljačimi umetniki: tako pri Janezu Berniku, Zdenku Huzjanu, Lovru Inkretu najdemo pesmi, ki na določen način dopolnjujejo upodabljalni opus, pri vsakem od njih s svojo, osebno barvito valenco, z njim lastno usmerjenostjo. Petnajst pesmi Staneta Jagodiča je obrnjeno izrazito navzven, h krutim dogodkom Balkana, z aktualnimi akcenti in s širino mednarodne prisotnosti oziroma odsotnosti. Valenca teh pesmi je precej različna ubeseditvena raven, zagotovo pa Stane Jagodič ostaja ves čas angažiran in z vestjo kritičnega humanizma. Najsi se pesmim pozna, da Jagodič ni prvenstveno pesnik, pa vsebine lepo dopolnjujejo to, kar je v ospredju njegovih fotomontaž, ali pa tudi aforistike.

Aforizmi Staneta Jagodiča – najdemo jih ob koncu knjige in nekako »obrobijo« fotomontaže – so različne narave, tu ne gre vedno za (geo)politične ostrice, posredi so življenjske izkušnje, malone filozofski prebliski, iskricice okoli umetnosti, etični imperativi, duhovitosti drugačne vrste. Pestrost Jagodičeve aforistike je zanimiva, privlačna in sporočilno ubrana na aktualnost, drugod na satirično ali pa humorno vsebino. Ob opaznem razcvetu slovenske aforistike je treba tudi Staneta Jagodiča uvrstiti med osebno barvite aforiste. Posebej pa se je zapisal z aforističnimi refleksijami s področja umetnostne zgodovine, tu je nabral 290 duhovitih prebliskov, celo v različnih slogovnih usmeritvah, dostikrat prilagojeno umetniku, ki ga ima v mislih. Tako je zvrstil niz kratko povedanih duhovitosti ali pa miselnih utrinkov, vse od Wilendorfske Venere, situle iz Vač. Praksitela, pa prek Wavelskega gradu,

* Dolenjska založba, Novo mesto, 1993, Tiskarna Novo mesto

Francisca Goye do Johna Heartfielda, Picassa, Kandinskega, Henryja Moora, Andyja Warhola, Lucia Fontane, Roya Lichtensteina in mnogih drugih. Ta delež aforistike, zdaj bolj duhovit, zdaj nekaj manj, pa je docela svež v slovenskem prostoru.

Ali je pretirano, če imenujemo Staneta Jagodiča za slovenskega Johna Heartfielda? S fotomontažami si je že pred davnimi leti utrdil mesto kritično angažiranega umetnika. Ne da bi bil po svojem konceptu in slogovnih izrazilih kaj dolžan Heartfieldu, razen morda tehnike, je s fotomontažami do te mere prodril v slovenskem prostoru – a ne le v tem – da je prav ta fotografski postopek v ospredju njegove ustvarjalnosti in je s presegajočo fotografsko, običajno sliko, prerasel običajne fotografske možnosti in s tem tudi estetsko valenco. Izbor sedaj prikazanih fotomontaž sega od 1991. do 1992. Že časovna zasidranost opozarja, da gre za kritične čase slovenskega in nekdanjega jugoslovanskega prostora. Podnaslov knjigi je Dobro jutro, gospod Orwell, kar Jagodič uvede z jedkim dialogom med Orwellom in Balkanom. Relacije sedanjih fotomontaž so jasno začrtane, kompozicije posameznih del so večdelne, pa tudi enodelna fotomontaža je v sestavljeni fotografiji najmanj dvodelna, raje pa več. Seveda zna biti Jagodič kozmopolitski, najsi je tokrat dal močan poudarek slovenski in bosanskohercegovski vsebini. Ponekod dopušča možnosti večaspektnega gledanja na posamezen problem pri fotomontaži, dasi pretežno teži k jasni, enosmerni opredelitvi. Likovno je Jagodič preprost, razumljiv in jasen, mestoma se rad zateče h kombinaciji fotografije v povezavi s slikarsko reprodukcijo, ali vsaj del nje uporabi za skupno sporočilno enoto. Njegove fotomontaže so prepoznavne v osebnem izraznem tonu, neposredno učinkujoče. Ponekod se poslužuje nekaterih elementov, ki jih večkrat uporabi kot sestavni del, npr.: britvico, oblič. Jagodičeve fotomontaže v jasni govorici vsebujejo črni humor, saj drugače ne more biti v orwelovski viziji sedanjega trenutka v svetu in na Balkanu. Nasploh pri njegovih fotomontažah velja, da je najbolj uspel tedaj, kadar sili gledalca k premišljevanju.

Knjiga Art paradox je ena tistih in drugačnih novitet, ki ne bi smela biti nezapažena ne na kritiški ravni ne na knjižnem trgu. S to knjigo je Stane Jagodič uresničil svoj širši krog ustvarjalnih nagibov in razpoznavno odrazil različno v sorodnem, najsi ostaja fotomontaža v ospredju njegovega delovanja. Tudi za knjižno opremo je estetsko poskrbel avtor.

Aforizmi Staneta Jagodiča

Prst: »Za moj avtoportret se najbolj zanimajo kriminalisti.«

Posekana drevesa mečejo senco na projektantovo dušo.

Ko je Mao Tse-Dong zastavil politiko ‚naj cvete sto cvetov‘, je imel v mislih tudi mesojede cvetove.

Zemlja gori! Gasilci vseh dežel, združite se!

Enim kruli v želodcu, drugim v glavi.

Kadar slon pretaka solze, mravlje natikajo rešilne pasove.

Kapitolska volkulja, 500 pr. n. št.

Otrok opazovalec: »Mamica, so ti dvojčki sinovi Rdeče kapice?«

Janez iz Kastva: Mrtvaški ples, Slovenija, 1490

Modni kreator: »Kakšna je to modna revija, če je polovica nastopajočih slečena do kosti.«

Andrea Mantegna, Sv. Boštjan, okrog 1450–1455

Akupunktura po renesančno.

Kazimir Malevič: Črni kvadrat, 1919

Krt: »Kako čudovita panorama moje dežele.«

Constantin Brancusi: Poljub, 1908

Šaljivec: »Medeni tedni dveh zaljubljenih zidakov.«

Rade Krstić

KONFIGURACIJA MOLKA

Nova pesniška zbirka slovenskega pesnika Iva Svetine z naslovom »Disciplina bolečine«, ki je izšla pri Založbi Obzorja Maribor, nam govori odprto in pošteno s svojsko eleganco zapisanih besed. To je tudi vzrok, zaradi česar so pesmi brez naslova. Vsaka zase je fragment, iz katerega se dokopljemo do določenega spoznanja, do določene vrednote in do določene konfiguracije molka. Ivo Svetina je po pesniški zbirki »Glasovi snega«, ki je izšla pri Založbi Mladinska knjiga v Ljubljani nekaj mesecev pred pričujočo, zabeležil novo strukturalno paradigmo, ki jo je v podnaslovu imenoval »Stance praznine«. Dejansko gre za unikatno delo s svojskim šarmom in z zapriseženo dialektiko označenih atributov skrajnostnega razmerja s svetom in njegovimi naravnanimi prijemi.

Odnos med besedo in molkom je Svetini uspel tako prefinjeno, da je vsak segment neponovljivo prisoten v kontekstu verzifikacijske konjunkture. Tako nam pesnik nezadržno izreče: »Odrešen teže dela, osvobojen besed, (ki so skamnele v meni, rože nekdanjosti,) sence z groba, radostno razprostrte (v popoldanski jablani, se sklonim) (k »Znanju«, obdarjenemu s krhko močjo.) Silno. Samoten, vsemu umrlemu brat. (str. 5) V tej luči in v tem kontekstu lahko dojamemo eksemplaričen lirski subjekt, ki je naravnan v utelešenje dejanskega občutja in ne samo v čutne kategorije umske rapsodije, saj je nezadržnost prodrla na dan v utemeljenem barvnem soglasju življenjske resnice in smisla za provizorično in enkratno sistematiziranje logosa.